

Безумовно участь спеціаліста під час розгляду цивільних справ полегшує роботу суду та експерта. Значимість експерта полягає в тому, що в результаті проведення експертизи він надає суду нову інформацію, встановлює факти, відповідно до яких суд робить певні висновки. [6] Спеціаліст же являється «допоміжною ланкою» в цьому процесі. Але й не слід принижувати значимості процесуальних дій спеціаліста. Використовуючи свої знання спеціаліст дає змогу суду не проводити експертизу, якщо його пояснень буде достатньо. В іншу ж чергу спеціаліст відіграє позитивну роль і при призначенні судом експертизи. Він виконує підготовчий етап перед тим, як відправити матеріали на експертизу, сприяє наданню консультативно-довідкової та технічної допомоги при встановленні обставин справи.

Отже, у процесі дослідження відмінностей у процесуальному становищі спеціаліста та експерта в цивільному судочинстві необхідно зазначити, що спеціаліст і експерт мають ряд спільних рис: обидва суб'єкти - носії спеціальних знань, належать до так званих «обізнаних осіб», а також до однієї групи учасників цивільного процесу, і експерт, і спеціаліст діють в межах встановленої законодавством процедури. Проте, виходячи із вищезазначеного вони відрізняються за родом своїх дій, а також їх ролі при розгляді справи.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права Трофименко Ніна Сергіївна

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960254k.html
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/find:/T030435.html
3. Прут Юлія Анатоліївна «ЕКСПЕРТ ЯК УЧАСНИК ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ»: http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=1195
4. Харитонов Е.О., Старцев О.В. - Цивільне право України / Гражданское право Украины [2007, DjVu/DOC/PDF, UKR]
5. Глушкова Д. Г. Співвідношення понять «спеціаліст» та «судовий експерт» за новим процесуальним законодавством України / Д.Г. Глушкова // Вісник НУВС. – 2005. – №30. – с. 103-111.
6. Васильєва-Шаламова Ж. В. Судова експертиза в цивільному процесі : дис. канд. юрид. наук / Ж. В. Васильєва-Шаламова. – К., 2009.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СТОРІН В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Дудник Олексій Сергійович

*студент юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»*

Цивільно-процесуальне право - це сукупність і система правових норм, предметом регулювання яких є суспільні відносини в сфері здійснення правосуддя в цивільних справах. Процесуальний порядок провадження в цивільних справах як предмет цивільного права визначається: системою процесуальних дій які виконуються судом, органом судового виконання, учасниками процесу; змістом, формою, умовами виконання процесуальних дій; системою цивільних процесуальних дій; системою процесуальних прав і обов'язків суб'єктів правовідносин, які визначають зміст цивільних процесуальних дій; гарантіями реалізації цивільно процесуальних прав і обов'язків.[Заворотько П.П., Штефан М. Й. К., 1967 С.15.] Сукупність цивільно-процесуальних прав і обов'язків та процесуальних дій по їх реалізації становить зміст процесуальної діяльності суб'єктів цивільно-процесуальних правовідносин: судів - по розгляду і вирішенню цивільних справ по перевірці законності та обґрунтованості поставленого у справі рішення; органу судового виконання - по примусовій реалізації судового рішення; осіб які беруть участь у справі, - по захисту суб'єктивних майнових та особистих немайнових прав, державних і громадських інтересів; інших учасників цивільного процесу - по сприянню судові, органу судового виконання і особам, які беруть участь у справі, в здійсненні покладених на них процесуальних функцій.[Штефан М. Й. Цивільний процес. К.: Ін Юре, 1997. С.20-37.] У цьому контексті набуває актуальності проблема правового становища сторін в цивільному. Особливе значення мають питання визначення поняття сторін в цивільному процесі, їх права і обов'язки. Також, розкрити питання пов'язані з поняттям процесуальної співучасті, принципи заміни неналежної сторони та процесуального правонаступництва, тощо.

Сторонами (partes) у цивільному процесі будуть особи (громадяни і організації), матеріально-правовий спір між якими є предметом розгляду і вирішення в цивільному судочинстві. Сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач (ст. 102 ЦПК України). Позивач (actor) - особа, на захист суб'єктивних прав і охоронюваних інтересів якої розпочинається цивільний процес. Вона може заявити про це вимогу судові особисто або в її інтересах, у передбачених законом випадках, можуть звертатися із заявою до суду інші особи (ст. 5 ЦПК). Відповідач (reus - особа, яка обороняється) - особа, яка на заяву позивача притягається до відповідальності за порушення чи оспорення його права і охоронюваних законом інтересів. [Штефан М.Й. Підприємство і правосуддя. - К., 1992.С. 13-15.] На думку окремих авторів, при пред'явленні і прийнятті судом зустрічного позову сторони - набувають подвійної правосуб'єктності, але це не так - кожна з них не стає позивачем і відповідачем,

оскільки згідно зі ст. 140 ЦПК зустрічним позовом буде заявлена в процесі розгляду справи вимога відповідача до позивача. Сторони в цивільному процесі характеризуються такими ознаками: вони ведуть процес у справі від свого імені; з приводу їх справи судом постановляється рішення; на них поширюються всі правові наслідки судового рішення; вони несуть судові витрати; їх правосуб'єктність допускає процесуальне правонаступництво. Взаємні відносини сторін визначаються принципом рівноправності.

Для забезпечення виконання процесуальних функцій сторони наділяються численними цивільно-правовими правами, які можуть бути кваліфіковані на такі групи:

I. Права, які характеризують повноваження на порушення провадження в справі - права на пред'явлення позову (ст. 5 ЦПК), зустрічного позову (ст. 140 ЦПК), вимоги про виправлення недоліків рішення судом, який його постановив (статті 213 -215 ЦПК); права касаційного оскарження судових рішень і ухвал (ст. 344 ЦПК), на порушення судового виконання (ст. 356 ЦПК), на оскарження процесуальних дій судового виконавця (ст. 373 ЦПК), на пред'явлення вимоги про поворот виконання (ст. 421 ЦПК).

II. Права на зміни в позовному спорі - права позивача на зміну підстави або предмета позову, збільшення або зменшення розміру позовних вимог, на відмову від позову; права відповідача на повне або часткове визнання позову; права сторін на укладення мирової угоди (ст. 103 ЦПК), відмову сторони від касаційної скарги (ст. 293 ЦПК), стягувача від стягнення, а також надання відстрочки і розстрочки виконання (статті 364, 366 ЦПК).

III. Права на подання і витребування доказів та участь в їх дослідженні - права сторін подати до суду своє пояснення (ст. 40 ЦПК), подавати письмові та речові докази (статті 46, 52 ЦПК), вимагати залучення у справу свідків і призначення експертизи (статті 41, 57 ЦПК). При розгляді справи - ставити питання один одному, свідкам експертам (статті 180, 182, 190 ЦПК), представникам органів державного управління і громадськості (статті 191, 192 ЦПК); знайомитися з письмовими і речовими доказами, брати участь в їх огляді на місці (статті 186, 188, 189 ЦПК). Сторони мають право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, одержувати копії рішень, ухвал, постанов та інших документів, що є у справі.

IV. Права, пов'язані із залученням до справи всіх заінтересованих осіб - права вимагати від суду залучення до справи співучасників, третіх осіб, органів державного управління, громадськості (статті 104, 105, 108, 121, 161 ЦПК).

V. Права, пов'язані із забезпеченням законного складу суду, об'єктивності розгляду справи і виконання судових постанов - права сторін заявляти клопотання про відводи суддів (ст. 18 ЦПК), прокурора, експертів, перекладача і секретаря судового засідання (ст. 19 ЦПК), а також судового виконавця (ст. 360 ЦПК).

VI. Права на участь у судових засіданнях по розгляді справи і в здійсненні окремих процесуальних дій в суді першої інстанції, в провадженні справи в касаційній і наглядовій інстанціях та в стадії судового виконання (статті 99, 159, 213-215, 297, 305, 364 та інші ЦПК); на особисту участь і ведення справи або за участю чи через представника (ст. 110 ЦПК), на пояснення, заяви і

виступи в суді рідною мовою і користування послугами перекладача (ст. 9 ЦПК); на одержання виклику та повідомлення про участь в судовому засіданні чи виконанні окремих процесуальних дій (ст. 90 ЦПК)

.VII. Інші права, що забезпечують захист у процесі по справі: вибір підсудності (статті 126-129 ЦПК), приєднання співучасників до касаційної скарги сторони (ст. 296 ЦПК), передання справи на вирішення товаристського або третейського суду (ст. 25 ЦПК) та ін.

На сторони покладаються також процесуальні обов'язки - загальні і спеціальні. Загальні полягають у добросовісному користуванні належними їм процесуальними правами (ст.99 ЦПК). Спеціальні - у виконанні певних процесуальних дій: суд може визнати обов'язкову участь відповідача у справах про стягнення аліментів (ст. 74 ЦПК); кошти на оплату свідків, експертів, проведення огляду на місці вносить наперед сторона, яка порушила відповідне клопотання (ст. 73 ЦПК); повідомляти суд про зміну своєї адреси під час провадження справи (ст. 95 ЦПК); позивач зобов'язаний подати копії позовної заяви, сторони копії касаційних скарг (статті 138, 293 ЦПК). [Цивільно-процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV (Редакція станом на 02.03.2014)]

Процесуальна співучасть виникає внаслідок спільного пред'явлення позову кількома позивачами або до кількох відповідачів (ст 104 ЦПК). Отже, участь з боку позивача чи відповідача по одній і тійже справі кількох осіб називається процесуальною співучастю. Коли позивачами є дві чи більше, а відповідачем - одна, то така співучасть буде активною, коли ж навпаки - то пасивною, а коли одна й інша сторона представлені кількома особами - змішаною.[Штефан М. Й. Цивільний процес. К.: Ін Юре, 1997. - С. 83.] Виникнення співучасті обумовлюється обставинами матеріально-правового і процесуального характеру; в зв'язку з цим вона поділяється на обов'язкову та факультативну. Обов'язкова співучасть настає тоді, коли права і обов'язки сторін у справі не можна визначити без встановлення прав і обов'язків інших суб'єктів спірних матеріальних правовідносин. Так, власники спільного майна стають співпозивачами, пред'явивши позов на усунення порушень їх прав. Факультативна (необов'язкова) співучасть настає з обставин процесуального характеру: в силу доцільності одночасного розгляду кількох справ, з метою економії коштів і часу на їх провадження.[Цивільний процес - С. 85.] Замість кількох процесів проводиться один, витрати по справі скорочуються, зменшується кількість судових засідань, викликів свідків та ін., а головне - усувається постановлення протилежних за змістом рішень. Чинний ЦПК не визначає підстав настання обов'язкової чи факультативної співучасті. У ст. 144 ЦПК є лише вказівка, що суддя може постановити ухвалу про об'єднання в одне провадження кількох однорідних позовних вимог - як одного позивача до різних відповідачів, так і різних позивачів до одного відповідача. Отже, ця норма допускає факультативну співучасть за ініціативою судді за наявності однорідних вимог. Співучасники користуються різними процесуальними правами. Відносини між ними визначаються ст. 140 ЦПК, вони побудовані на основі автономії: кожний з позивачів або відповідачів щодо іншої сторони виступає в процесі самостійно; їх взаємовідносини залишилися б такими, коли

б позови судом розглядалися окремо. Процесуальна співучасть настає за ініціативою позивача і позивачів (ст. 104 ЦПК), за ініціативою суду і на клопотання осіб, які беруть участь у справі (п. 3 ст. 143, ст. 99 ЦПК). Проте суд не має права залучати до участі у справі співпозивачів, оскільки цим самим порушується принцип диспозитивності.

Належними сторонами в цивільному процесі будуть суб'єкти переданих на розгляд суду спірних матеріально-правових відносин. За положенням ст. 105 ЦПК, належний позивач - особа, якій належить право вимоги; належний відповідач - особа, яка повинна відповідати за позовом. Тоді неналежними сторонами будуть ті особи, які не є суб'єктами права вимоги чи несення обов'язку. Обґрунтованість належності у осіб процесуальної правосуб'єктності позивача і відповідача покладається на позивача та осіб, які порушують процес на захист на захист прав та інтересів позивача (статті 118, 122 ЦПК). Ст. 137 ЦПК зобов'язує особу, яка порушує процес, зазначити в позовній заяві до суду точну назву позивача і відповідача, їх місце проживання або знаходження, а також викласти обставини, які обґрунтовують вимогу позивача, тобто що право вимоги належить особі, яка вказана позивачем, а обов'язок покладений на особу, зазначену в заяві відповідачем. Суд, розглядаючи справу, повинен вирішити питання про правильність визначення процесуальної правосуб'єктності сторін, що позивач є тією заінтересованою стороною, про яку сказано в п. 1 ст. 5 ЦПК. І коли буде встановлено, що у справі береучасть неналежна сторона, то суд, керуючись ст. 105 ЦПК, не припиняючи справи, може допустити заміну первісних неналежних позивача чи відповідача, належним позивачем чи відповідачем. Таке право суду розглядається в практиці як його обов'язок. При виникненні питання про заміну неналежного позивача необхідною є його згода, за наявності якої він вибуває з процесу, а його місце займає належний позивач. Процесуальні дії, виконані неналежним позивачем, не мають сили для належного, тому розгляд справи розпочинається спочатку. Якщо неналежний дав згоду на його заміну, а належний не бажає вступити в процес, то суд закриває провадження в справі на підставі відмови позивача від позову. [Цивільний процес - С. 87.] Якщо неналежний позивач не погоджеться на заміну його іншою особою, то ця особа може вступити в справу як третя особа, що заявляє самостійні вимоги на предмет спору, про що суд повідомляє третю особу. Незалежно від вступу третьої особи в справу суд зобов'язаний розглянути розпочату справу, винести рішення, яким дати відповідь, кому належить право вимоги, хто є належним позивачем. Для зміни неналежного відповідача іншою особою необхідно мати також згоду позивача. При заміні відповідача розгляд справи починається заново. Якщо позивач не згоден на заміну відповідача іншою особою, суд може притягнути цю особу як другого відповідача. Відповідь про те, хто є належним відповідачем, буде дана судом у його рішенні. Вимога позивача буде присуджена з одного з відповідачів, стосовно другого відповідача у вимозі буде відмовлено. При відмові у позові до такого відповідача зроблені ним витрати не присуджуються з позивача, а відносяться за рахунок держави. Заміна неналежної сторони належною можлива в суді першої інстанції протягом усього часу розгляду справи, про що постановляє мотивовану ухвалу. [Цивільний процес - С. 89.] В

теорії цивільного процесу було порушено питання про те, що повинна бути згода відповідача на його заміну іншим відповідачем і що цим положенням необхідно доповнити відповідну норму ЦПК (в Україні - ст. 105 ЦПК). Це дасть можливість відповідачеві, який не визнає себе зобов'язаним перед позивачем, вимагати розгляду справи по суті і винесення судом рішення про відмову в задоволенні позову до нього з метою його реабілітації замість заміни іншим відповідачем. На думку інших авторів, реалізація цієї пропозиції, призвела б до ускладнення цивільного процесу в справі і за суттю і є непотрібною. Реабілітуючим може бути не тільки рішення суду про відмову в позові до відповідача, а вже сама ухвала суду про заміну відповідача (що передбачається ЦПК), в мотивувальній частині якої зазначаються підстави заміни - що відповідач неналежний, не є тією особою, яка повинна відповідати за позовом.

Третіми особами називаються суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які вступають у порушену цивільну справу сторонами в суді. Участь третіх осіб забезпечує у подальшому дотримання їхніх прав та законних інтересів. [Заворотько П.П., Штефан М. Й. Особи які беруть участь у справі. К., 1967. С. 8-23.] Так, наприклад, унаслідок дорожньо-транспортної пригоди, власнику автомобіля була завдана шкода. Винуватцем є водій-працівник підприємства, який у той час керував автомобілем під час здійснення своїх трудових обов'язків. Позивачем у цьому випадку буде власник автомобіля, якому завдана шкода, а відповідачем – підприємство, яке, в свою чергу, в регресному порядку має право звернутися до свого працівника за відшкодуванням завданої шкоди під час виконання обов'язків. Тому доля працівника безпосередньо залежить від вирішення позову до його підприємства, оскільки в регресному порядку водій не зможе відстоювати свої права відносно завданої шкоди, тому він і є зацікавленою особою у вирішенні першого спору.

Треті особи поділяються на два види:

- 1) які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору;
- 2) які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору.

Участь третіх осіб у цивільній справі надзвичайно важлива і необхідна для правильного та своєчасного розгляду і вирішення цивільної справи, оскільки дозволяє зібрати максимум доказового матеріалу, з'ясувати дійсні взаємовідносини сторін, уникнути винесення спірних і навіть взаємовиключаючих судових рішень. Ознаками третіх осіб цього виду є те, що вони:

- а) вступають у процес, що розпочався;
- б) втручаються у спір між сторонами, що вже виник;
- в) їх інтереси суперечать, як правило, інтересам обох сторін;
- г) заявляють самостійні вимоги на предмет спору;
- д) відстоюють у процесі свої інтереси, а відтак, їхня юридична заінтересованість носить особистий характер;
- є) вступають у справу, пред'явивши позов до однієї або до обох сторін.

В юридичній літературі і судовій практиці остання особливість викликає заперечення, хоча вона прямо закріплена в коментованій статті. Іноді

стверджують, що позов третьої особи не може бути пред'явлений до однієї сторони, тому що вимога третьої особи завжди суперечить інтересам обох сторін. Уявляється, що правило цієї статті є цілком обґрунтованим. Так, у разі пред'явлення позову про витребування речі, позов пред'являється третьою особою тільки до відповідача, тобто до тієї із сторін, в якій знаходиться спірна річ. Позов же про визнання права пред'являється до тієї сторони, яка стверджує, що спірне право належить їй. Якщо при розгляді позову про присудження неясно, кому належить річ, тобто присудженню має передувати визнання права, то позов третьою особою повинен пред'являтися до обох сторін.[Заворотько П.П., Штефан М. Й. Особи які беруть участь у справі. К., 1967. С. 8-23.]

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, вступають у процес шляхом подачі позовної заяви, яка повинна відповідати всім вимогам статей 119, 120 цього Кодексу, обкладатися судовим збором, як і заява первісного позивача. Третя особа цього виду наділяється тими самими правами і обов'язками, що і первісний позивач, але тільки по своїй вимозі.

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору

1. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть вступити у справу на стороні позивача або відповідача до ухвалення судом рішення, якщо рішення в справі може вплинути на їх права або обов'язки щодо однієї із сторін.

2. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть бути залучені до участі в справі також за клопотанням сторін, інших осіб, які беруть участь у справі, або з ініціативи суду.

3. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог, мають процесуальні права і обов'язки, встановлені статтею 27 цього Кодексу.

З вище викладеного можемо зробити висновок. Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави передбачає формування ефективного, дійового механізму захисту прав та свобод громадян. З прийняттям Конституції України 1996 року, Закону України „Про судоустрій” у цьому процесі зростає значення правосуддя, як найбільш ефективного способу захисту прав та охоронюваних законом інтересів. З року в рік зростає довіра населення до судів. Саме до суду громадяни звертаються за захистом своїх прав, усвідомлюючи можливість відновлення цим шляхом справедливості. Актуальність проблеми цивільного судочинства зростає у зв'язку з прийняттям нового Цивільного процесуального кодексу України. Він став результатом тривалого законотворчого процесу й увібрав у себе новітні досягнення вітчизняної та зарубіжної цивільно-процесуальної юридичної наукової думки та судової практики. Цивільний процес України вивчає норми права, що регулюють діяльність суду та інших суб'єктів процесуальної діяльності з метою захисту суб'єктивних прав та охоронюваних інтересів фізичних та юридичних осіб. Цивільний процес встановлює порядок здійснення правосуддя в цивільних справах, спрямований на реалізацію конституційних положень по захисту прав і свобод людини та громадянина, прав та інтересів підприємств, установ, організацій, держави та суспільства. Право на судовий захист – конституційне право. Кожному гарантується право на захист його прав і свобод судом (ст. 55 Конституції України). Отже, сторони в цивільному процесі користуються

рівними процесуальними правами і мають рівні процесуальні обов'язки. Сторонами можуть бути громадяни, а також державні підприємства, установи, організації, інші кооперативні організації, їх об'єднання, інші громадські організації, що користуються правами юридичної особи. Таким чином, позивач і відповідач є головними учасниками цивільного процесу, а розгляд справ без них є неможливим.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права Трофименко Ніна Сергіївна

Список використаних джерел:

1. Загорько П.П., Штефан М. Й. Особи які беруть участь у справі. К., 1967 С.15.
2. Штефан М. Й. Цивільний процес. К.: Ін Юре, 1997. С.20-37.
3. Штефан М.Й. Підприємництво і правосуддя. - К., 1992. С.13-15.
4. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV (Редакція станом на 02.03.2014)
5. Штефан М. Й. Цивільний процес. К.: Ін Юре, 1997. - С. 83.
6. Цивільний процес - С. 85.
7. Цивільний процес - С. 87.
8. Загорько П.П., Штефан М. Й. Особи які беруть участь у справі. К., 1967. С. 8-23.
9. Цивільний процес - С. 89.

ПОНЯТТЯ СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ, ЇХ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ

Загорьня Юлія Вадимівна

*студентка юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»*

Для того, щоб суд прийняв цивільну справу до свого провадження, розглянув її і постановив рішення, необхідно, щоб заінтересована особа реалізувала своє право і звернулася до суду за захистом порушеного або оспорюваного права чи охоронюваного законом інтересу.

Такою заінтересованою особою є громадянин чи юридична особа, яка має юридичний інтерес у справі, прагне захистити своє юридичне становище, примусити іншу особу виконати певну дію на свою користь або утриматись від такої, захистити право чи законний інтерес інших осіб у передбачених законом випадках. Заінтересовані особи, між якими виник спір про право, що переданий на розгляд суду, називаються сторонами.

Отже сторонами (partes) у цивільному процесі будуть юридично заінтересовані особи (громадяни і організації), матеріально-правовий спір між якими є предметом розгляду і вирішення в цивільному судочинстві. Вони є головними особами, які беруть участь у цивільній справі позовного провадження, без яких неможливий сам процес. Поняття сторони в цивільному